

"Ga naar de mieren en word wijs!"

Konink Salomo

Wim, medicijnman in Afrika:

« Als adoptief-zoon van koning Kabwila Kabani in Zambia ben ik een voorname lid van deze Nkoya stam. Maar dat werd ik niet zomaar: ik maakte al heel lang deel uit van die gemeenschap. Daarna trad ik in 1990 in Francistown, Botswana, officieel toe tot de beroepsvereniging van goddiplomerende traditioneel genezers, Zambia en Botswana zijn nu verwante nationale stam, maar de mensen in die landen hebben een van oudsher gedeelde cultuur en leven in clan- en nationale grenzen overstijgend.

De traditionele genezer, oftewel medicijnman of -vrouw, toevanant, is een figuur die in alle inheemse volkeren een plek heeft, en in Azië en Europa ook wel sijnbaar wordt genoemd. In zuidelijk Afrika heet deze figuur met een Zulu woord 'sangoma'. Om sangoma te kunnen, zie je eigen 'gender' niet van belang. Maar ik spreek nu verder in dit interview over 'hij', vanuit mijn eigen perspectief, omdat ik zelf een man ben.

Al sinds zeer lange tijd doe ik als antropoloog en intercultureel filosoof onderzoek in en over zuidelijk Afrika. In de hoedanigheid van wetenschappelijk onderzoeker schrijf ik wel, ook naar de combinatie van de rol van sangoma en die van onderzoeker en over de verschillende perspectieven die de bespreking van deze rollen met zich meebrengen.

De sangoma is de hoeder van het contact met de voorouders. Als medicijn heeft de sangoma kennis van wat de voorouders de gemeenschap te brengen hebben. Door deze kennis is de

helpt hij de gemeenschap om in harmonie met de voorouders te kunnen handelen. Veel mensen in het gebied waar ik werk in zuidelijk Afrika worstelen met vragen over identiteit en loyaliteit. Het gaat dan bijvoorbeeld om het spanningveld tussen traditionele denkbeelden en het moderne leven als gevolg van de invasieve globalisering. De sangoma kan hierbij een constructieve rol van betekenis spelen en mensen een handreiking doen om in dit krachtenveld zichzelf beter te begrijpen en zo weerbaarder te zijn in hun functioneren.

Speciale aandacht verdient de luipaard. Behalve voor de betreffende gemeenschap herkenbare kleding en speciale kralen met een magische betekenis, draagt een sangoma in functie ook een luipaardvel. Ik voel mij persoonlijk ook zeer verbonden met de vacht de luipaard. Het luipaardvel heeft een opvallend gespikkeld patroon, het staat voor de afwisseling tussen dag en nacht en tussen het droge en natte seizoen; eveneens staat het voor het contrast tussen de mensheid, de gemeenschap en de jungle. Ook verbeeldt dit patroon regen en de hemelkaart, met sterren en planeten in dispositief. Traditioneel wordt de hemel als mannelijk begrepen, terwijl de luipaard wordt gezien als een heilig dier dat verbonden is met de vrouwelijke kracht van de aarde. Deze associaties maken dat de luipaard symbolisch een 'drempeldier' is: een dier dat een verbinder is tussen verschillende werelden, zoals de niet genoemde tegenstellingen. De luipaard leeft alleen, maar het moederdier heeft een

Sangoma

De sangoma heeft tot taak te zorgen dat de gemeenschap die hij dient steeds in een gezond evenwicht verkeert. Hij bekommert zich om het 'zielenheil' van de individuele leden van de gemeenschap door op te treden als hun psycholoog, psychiater, priester en arts. Behalve dat hij met kruiden werkt, doet de sangoma aan waarriggen. De sangoma staat zowel individuele leden als ook de gemeenschap als geheel bij als hoeder van rituelen en als kenner van de mythologie van de gemeenschap. Zeker bij geboorte, dood, huwelijken, ziekten, zegen, conflicten en andere ingrijpende gebeurtenissen, speelt de sangoma een cruciale rol voor de gemeenschap en haar leden.

In de rituelen van de sangoma spelen dierenoffers een belangrijke rol zoals de botten of hoeven van dieren, maar ook haarschelpen. De dier-totem van de clan waartoe de cliënt behoort komen ook altijd aan de orde in een sessie. Dit alles helpt de sangoma cliënten te assisteren bij een transformatie, een nieuwe 'zijn' en een nieuw begrip van zichzelf.

hechte band met het kind. Hiermee is de luipaard enerzijds de eenzame en geveende maar heilige buitenstaander, en anderzijds is hij empathisch verbonden met de gemeenschap.

Om het kwaad te bestrijden moet de sangoma het kwaad kennen. Hiermee is de sangoma degene die goed en kwaad beheerst én beheert, de hoeder van de moraal.

Het raadselachtige en ambigue van de luipaard past bij de sangoma, die ook een drempelfiguur is en die geveend wordt om zijn krachten, voornamelijk vanwege zijn contact met de voorouders. Met het dragen van het luipaardvel laat de sangoma zien dat hij niet alleen mens is maar ook de krachten van de voorouders en de dieren in zich draagt, en dat hij verbonden is met alle krachten in de kosmos. Het karakter van de luipaard geldt als meedogenloos en fel, onvoorspelbaar en verraderlijk, en daarom is het een dier dat angst aanjaagt; het dwingt respect af. In Tanzania is er een spreekwoord: 'Wie met de luipaard dineert, kan worden opgegeten'. Mensen zijn vaak bang voor mij als ik mij in mijn sangoma-uitrusting door de straten van Francistown beweeg.

Mijn boodschap aan anderen ten aanzien van de mens-dier relatie is het gebod van koning Salomo: "Ga naar de mieren en word wijs!" Ofwel: wees nederig en kijk goed naar andere wezens en wat je van hen kunt leren. Dat is een beleed. ११